

En PDF-artikel fra www.salmedatabasen.dk af Jakob Schweppenhäuser

(Grotri-)and eller kanin?

Welche Tiere gleichen ein-
ander am meisten?

Kaninchen und Ente.

(Grotri-)and eller kanin? – salmisten som *Kippfigur* i to Skyum-Nielsen-anmeldelser

JAKOB SCHWEPPENHÄUSER

Simon Grotrians virke som salmedigter tog for alvor sin begyndelse i 2006 med bogen *Jordens salt og verdens lys*. Siden da er der sagt og skrevet ganske meget om dette virke – meget i mængden, men så at sige også i bredden: der er blevet indtaget forskellige positioner i forhold til Grotrian-salmerne, og det er det, det skal handle om her; for en introduktion til selve salmerne må læseren altså søge andetsteds.¹ Artiklen kredser om en sammenligning af to anmeldelser af Grotrian, som litteraten og anmelderen Erik Skyum-Nielsen med nogle års mellemrum lod trykke i *Dagbladet Information*. Det påfaldende er deres enorme forskellighed: I den ene fejres Grotrians salmer næsten som en åbenbaring, i den anden udsættes de for en så nådesløs nedsabling, at læseren undertiden må holde sig for øjnene. Den tanke, der forfølges her, lyder således: Det er faktisk ikke Grotrians salmer, der har forandret sig nævneværdigt i det relativt korte tidsrum mellem de to anmeldelser – det er anmelderens *fokus*: det brilleglas, salmerne læses og vurderes igennem. Mens i det ene tilfælde den side af Grotrian besynges, som anmelderen begejstres ved, nedgøres i det andet tilfælde den side, han ledes ved. Men ikke nok med det: træk ved salmerne, som i den første anmeldelse valoriseres positivt, valoriseres negativt i den anden anmeldelse. Salmerne er grundlæggende af samme art, men blikket er rettet mod forskellige sider af dem; det er et spørgsmål om betoning. Som billede på mekanismen foreslås bestemte former for flertydige visuelle repræsentationer (ty. ‘Kippfiguren’), såsom den berømte kanin-and, som bl.a. filosofen Ludwig Wittgenstein rettede sit opmærksomme blik mod: Først toner en (Grotri-)and, siden en kanin frem for det skyum-nielsenske vekselsblik. Sammenligningen af de to anmeldelser er interessant, fordi den lader nogle både helt fundamentale og helt aktuelle teologiske problemstillinger træde frem med stor tydelighed –

¹ Selv udgav jeg for et lille årti siden artiklen “Krydsild. Om Simon Grotrians salmedigtning mellem X, + & †” (i *Kritik*), og tidligere i år “Ilden i Kredsen” (i *Studenterkredsen*) og “Fortidsnøgler i fremtidslåse. Salmereformatoren Simon Grotrian” (i Folkeuniversitetets *Reformation 1517-2017*); i artiklen “To Grotrianer. Salmemelodier mellem kirke & kunst og tradition & fornyelse” (i *Hymnologi*), også fra i år, har jeg set nærmere på tonesætningerne af Grotrian-salmerne (alle fire artikler kan hentes på min universitetshjemmeside ved Aarhus Universitet).

og desuden fordi den demonstrerer, hvilken mangesidet (salme-)digter Simon Grotrian er.

DE TO ANMELDELSER

“*Giv Grotrian en kirke*”, d. 31/3 2006²

Anmeldelsens undertitel lyder: “Efter udgivelsen af Simon Grotrians hymner virker den nye danske salmebog allerede forældet”. Og dens første sætning: “Det kommer som en stor begivenhed, når en modig og fuldt tonende stemme pludselig indvinder nyt land for litteraturen”. Dermed er tonen slået an: anmelderen er *svært* begejstret for Grotrians første salmesamling, *Jordens salt og verdens lys* (2006), ja, han er næsten euforisk. Skyum-Nielsen kaster derpå et blik tilbage i tiden og omtaler tidligere Grotrian-salmer i stærkt positive vendinger, hvorefter han sammenligner Simon Grotrian med en række andre nutidige salmedigtere – og lader disse fremstå mere eller mindre sølle, langt under Grotrians niveau: “Vi færdes nemlig langt fra f.eks. Hans Anker Jørgensens socialreformatoriske kirkeviser og Johannes Johansens sukkersøde efterklangsgrundtvigianisme. Der er så godt som intet sammenfald med f.eks. Jørgen Michaelsens velmente, men tyndbenede fællesskabshymner og Lars Busk Sørensens pædagogiske kirkereklamer”. Kort efter giver anmelderen sig så i kast med at fremdrage den ene fortrinlighed efter den anden i *Jordens salt og verdens lys* – læseren skal her opfordres til selv at granske denne hyldest nøjere ved at følge linket i litteraturlisten. Hen mod slutningen hedder det: “Lad Kristusglæden flamme! udbryder digteren sidst i en salme. Man kan kun gøre de ord til sine og håbefuldt tilføje et: Giv Grotrian en chance om søndagen”.³ På en liste i *Information* anfører Skyum-Nielsen senere på året *Jordens salt og verdens lys* som “Årets store overraskelse/fornyelse”.⁴

“*Kristus i førertrøjen*”, d. 10/12 2009⁵

Godt tre et halvt år senere anmelder Skyum-Nielsen atter salmer fra Grotrians hånd, nemlig *Evahave* (2009) og *Frontalgakser* (2009). Nu har piben fået en komplet anden lyd, allerede undertitlen varsler omslaget: “Simon Grotrians ujævne forslag til salmer aktualiserer ‘Smølfeproblemet’ fra Ribe Domkirke” (mere om dette senere). Efter et par bemærkninger om digterens iøjnefaldende produktivitet påbegyndes den massakre, der udgør anmeldelsen: allerede i andet afsnit er der tale om både “katastrofal retningsforvirring”, “lavkomisk pjank” og “bimlende himmelvendt vås”. Atter skal læseren her opfordres til selv at tage teksten i øjesyn (hvis hun tør), for de velturnerede perfiditeter tårner sig op i et omfang, der ikke kan rummes på disse sider. Slutningen kan vi

² Skyum-Nielsen 2006a (upagineret)

³ Skulle anmeldelsens titel have givet anledning til den overvejelse se, om Skyum-Nielsen kunne være af den opfattelse, at der i den danske folkekirke ikke er plads til Grotrians salmer (hvorfor skulle han ellers have sin egen kirke?), gør denne imperativiske opfordring tanken til skamme.

⁴ Skyum-Nielsen 2006b (upagineret)

⁵ Skyum-Nielsen 2009 (upagineret)

dog tage med: “Skål alle sammen, og velkommen til ‘salmer’ uden teologisk soliditet og uden sikker digterisk kvalitet, men med masser af spørgsmål, som de ikke selv rummer svarene på, fordi de ikke er ordentligt tænkt eller for alvor er sanset igennem.” Jamen så skål da!

Denne næsten ubegribelige afstand mellem de to anmeldelser kan vel kun begrundes med ét forhold: at Simon Grotrian simpelthen først har udsendt en aldeles formidabel og siden en aldeles miserabel salmesamling? Netop ikke! Naturligvis er salmerne i *Frontalgakser* og *Evahave* forskellige fra salmerne i *Jordens salt og verdens lys*: digteren har jo ikke udsendt den samme salmesamling flere gange. Det afgørende er imidlertid, at Grotrians salmer, som beskrevet indledningsvis, ikke *grundlæggende* er forskellige i de omtalte udgivelser. De er tværtimod særdeles ensartede, stærkt beslægtede. Så beslægtede – det skal være påstanden her⁶ – at man problemfrit ville kunne bytte om på de to anmeldelser; ja, man ville strengt taget kunne skrive begge anmeldelser om *alle* Grotrians salmesamlinger.

Fremhævning og nedtoning & valorisering

Især to med hinanden forbundne greb muliggør det positionsskifte, Erik Skyum-Nielsen foretager mellem de to anmeldelser: *Fremhævning* og *nedtoning* af visse forskellige træk samt både positiv og negativ *valorisering* af visse identiske træk. Således forefindes en række elementer i Simon Grotrians salmer, som fremhæves i den ene anmeldelse og nedtones i den anden – alt afhængigt af hvorvidt de passer ind i den overordnede positive eller negative ‘fortælling’. Og samtidig findes en delmængde af elementer, som fremhæves i begge anmeldelser, men som først tillægges positiv og siden negativ værdi. Nedenfor er en række positivt valoriserede formuleringer fra “Giv Grotrian en kirke” (A) stillet over for tilsvarende negativt valoriserede formuleringer fra “Kristus i førertrøjen” (B). Nogle står i udpræget modsætning til hinanden, andre befinder sig blot i et interessant spændingsforhold:

A: +

B: ÷

“når en modig og fuldt tonende stemme pludselig indvinder nyt land for litteraturen”

“[man har] kunnet læse, at Grotrian med *Evahave* fornyer den danske salmetradition. Det er både rigtigt og forkert. Rigtigt, hvis der menes, at hans ordvalg er demonstrativt nutidigt og stilen original. Men forkert,

⁶ At forsøge at underbygge denne påstand med *beviser* (i kraft af citater) ville være et alt for omsiggribende (og vel nærmest også umuligt) foretagende. De øvrige anmeldelser af *Evahave* og *Frontalgakser* (som er de to, der står for skud i “Kristus i førertrøjen”-anmeldelsen) tyder ikke på, at Grotrian skulle have ændret sig meget (og slet ikke meget negativt). Litteraten Stefan Kjerkegaard, som ganske vist modsat Skyum-Nielsen grundlæggende er begejstret for digterens virke, vurderer eksempelvis, at Grotrian i *Frontalgakser* “kun er blevet bedre, mere sikker og desto mere original og uomgængelig som salmist” (Kjerkegaard 2009; upagineret).

“Simon Grotrian er som psalmist vilter, voldsom, morsom, grotesk, lidenskabelig, øm, sødmefuld, syret, dybt original” & “Bemærk her venligst mangetydigheden”

“føler sig tydeligvis forpligtet på Bibelen” & “[Grotrian udfolder] dels en kristologi om Jesus som det lidende menneske og den suveræne frelser, dels en inkarnationsidé [...]” & “man fornemmer klart, at kristendom for ham er dagligt brød”

“Til den konstante basering på Skriften kommer som noget mindst lige så vigtigt solid fornemmelse for salmegenrens mangfoldighed” & “her er faktisk præcis, hvad der er brug for i menighedssangen”

“her er ikke spor smålallende jubel-snak”

“ej heller de hersens demonstrativt udadvendte samtidshvendte markedsføringstekster” & “tør bruge hverdagsord som sparkedragt eller kaffetragt, bærepose og trillebør, og han slipper rigtig heldigt af sted med at tale om candyfloss, iskrem og solbærrom”

“hvor herligt det er, når en salme kan skrives af nogen, der for alvor har prøvet, hvad det vil sige at tvivle på sprogets og støvets bæreevne eller på en mening med livet”

“noget så upopet nødvendigt som at mane djævelen bort”

“modige salmer”

“en af mange fine og flotte formuleringer” & “dels slående, smukke enkeltlinjer, dels helstøbte, kraftfyldte strofer, spækkede med sproglige fund, undertiden rige på ordspil og gøgl”

fordi han stiller sig uden for eller i det mindste ude på kanten af traditionen.”

“i stedet for at stramme sit greb om salmegenren medtager han af indfald rub og stub, med katastrofal retningsforvirring til følge” & “billedet er uklart” & “[en manglende] indre sammenhæng i billedbruget” & “ikke just billedmæssigt anskueligt” & “kryptisk, formørket og tåget” & “tankeforstyrrende”

“uden teologisk soliditet”

“digteren Simon Grotrian [har] huseret heftigt inden for [salme]genren, eller rettere: ved dens grænse” & “Tag noget for genren så elementært som det at skabe et forløb i form af udlægning, fortælling eller stigning i intensitet. Dette savnes i Grotrians tekster”

“fortænkt forkrampet ævl”

“tuttenuttet lefleri for den dårlige smag” & “hans ordvalg er demonstrativt nutidigt”

“ikke [...] for alvor sanset igennem”

“stilen [er] direkte pjattet og poppet”

“forslag til salmer”, “salmer”

“hitte på snurrige ord” & “forskruet og kejtet” & “banalt festsangsrimeri” & “organisere bastante rim” & “[Halfdan Rasmussen] var virkelig skrap til at gøre vers, og det kan man ikke uden videre påstå om Simon Grotrian, som gang på gang tager sin

	tilflugt til metriske nødløsninger” & “uden sikker digterisk kvalitet”
“forener humoren og henvendelsen”	“Høj patos og lavkomisk pjank får lov at stå side om side, hans henførte hymner kan når som helst dejse over i bimplende himmelvendt vås”
“Man kan kun gøre de ord til sine”	“han [formår] kun sjældent at række ind i den enkeltes hjerne og hjerte, blandt andet fordi han så konsekvent insisterer på at lade sine tekster pege subjektivt tilbage, på ophavsmanden selv. Det blokerer for identifikationen”
“[Man kan kun] håbefuldt tilføje et: Giv Grotrian en chance om søndagen”	“ikke det samme som at skrive gangbare salmer”

Lad os se nærmere på nogle eksempler på, hvordan Skyum-Nielsen fremhæver og nedtoner visse træk ved salmerne, samt hvordan han valoriserer visse identiske træk først positivt og siden negativt.

Først problemstillingen ang. *det nye*: det fremstår som en ubetinget positiv vurdering i A, at Grotrian “indvinder nyt land for litteraturen”, ja, det er vel faktisk vanskeligt at forestille sig et mere positivt skudsmål for en digter. Imidlertid ser anmelderen på dette aspekt fra en anden vinkel, når han i B hævder, at Grotrian “stiller sig uden for eller i det mindste ude på kanten af traditionen.” Udsagnet i A kan således fortsat stå til troende, men med vinklingen i B mister det sin relevans: Skal man forestille at skrive salmer (hvilket er bøgernes genbetegnelse), og de pågældende tekster ikke kan kvalificere til betegnelsen ‘salmer’, nytter det ikke meget at ‘indvinde nyt land for litteraturen’. Dette forhold fremhævedes imidlertid ikke i A, hvor udelukkende det nyskabende aspekt berørtes og derfor fremstod som et ubetinget positivt træk.

I forlængelse af denne genreproblemstilling kan et skyum-nielsensk glansnummer nævnes, nemlig den hvorpå han, vha. et særligt sprogligt raffinement, markerer en problematisering af salmebetegnelsen: mens han i A omtaler teksterne som (modige) “salmer”, er der på drilsk vis i B i stedet tale om “*forslag til salmer*” samt variationen, “salmer”. Den bagvedliggende opfattelse kan parafraseres omtrent således: Det kan udmærket tænkes, at teksternes ophavsmand forestiller sig, at han har forfattet en bog fyldt med salmer – men det er sådan set ikke noget, han selv kan bestemme over! Denne tankegang er knyttet til det forhold, at salmer jo i udgangspunktet er at betragte som brugslitteratur. Det er en omstændighed, som kan anskues fra to forskellige vinkler; lad os kort kaste et nærmere blik på denne problemstilling:

Den første mulighed er at drage den konsekvens, at en salmetekst bør leve op til nogle bestemte krav, før den kan betegnes som salme – hvis ikke disse krav honoreres, kan kristelige digte af forskellig art ikke kvalificere til betegnelsen ‘salmer’. Skyum-Nielsen selv gjort et vellykket forsøg på at definere sådanne tekstinterne salmekrav i artiklen “Moderne salmer” fra 1994 – mere

herom senere. Sidder anmelderen nu og gennemløber Grotrian-salmerne med sine egne salmekriterier som en form for tjekliste foran sig, er det mere end tvivlsomt, om disse tekster slipper helskindede igennem. Helt på linje med denne tankegang hedder det netop et andet sted i B, at “Grotrian [har] huseret heftigt [...] ved [salmegenrens] grænse”. Det påfaldende er nu den omstændighed, at dette aspekt ingen rolle spillede i A – tværtimod lød det her, at der i teksterne “faktisk præcis [er], hvad der er brug for i menighedssangen”.

Den anden mulighed er at drage den konsekvens, at salmen må *tages i brug som salme* eller *autoriseres* i folkekirkens salmebog (hvorefter den netop som regel tages i brug), før den kan betegnes som salme. Her er der altså tale om *tekstestjerne* eller kontekstuelle forhold. Disse befinder sig i sagens natur uden for eksempelvis Simon Grotrians råderum, hvorfor de jo heller ikke kan lægges ham til last. Formuleringen “*forslag til salmer*” synes alligevel at pege i denne retning: hvorvidt forslagene vedtages – og teksterne dermed kan kaldes salmer – er op til menighederne rundt om i landet og salmebogkommissioner i al fremtid. Skyum-Nielsen får med sin formulering forlenet udgivelsens genrebetegnelse med en usikkerhed: *er* det nu overhovedet salmer, dette her? Eller er der tale om falsk varebetegnelse? Interessant nok lader han med sine kriterier ellers til netop ikke at forfægte den kontekstuelle, men den interne salmedefinition. Brugsaspektet forholder Skyum-Nielsen sig også til i A, både i begyndelsen og i slutningen af anmeldelsen – men her med en ganske anden vinkling: “Efter udgivelsen af Simon Grotrians hymner virker den nye danske salmebog allerede forældet” og “[man kan kun] håbefuldt tilføje et: Giv Grotrian en chance om søndagen”.

Et sidste nedslag: i A valoriseres Grotrians brug af humor positivt – citatet “Vorherre, stå mig honningbi” skal demonstrere, at digteren “forener humoren og henvendelsen”, ligesom “Fanden og hans pumpeflok” karakteriseres som “en af mange fine og flotte formuleringer”. I B er holdningen til humoren imidlertid skiftet markant – her er der i stedet tale om “lavkomisk pjank”! En dom, Skyum-Nielsen jo lige så vel kunne have fældet over de citerede ordpil. Hvorfor gør han mon ikke det?

Det skyldes, at hele det skyum-nielsenske *blik*, hans måde at opfatte teksterne på, er slået om: alt står nu i et andet lys, nemlig negativitetens. I A vendes det blinde øje⁷ mod alle de elementer, der ikke passer ind i det overordnede, positive billede – i B vendes dette øje mod alle de elementer, der ikke passer ind i det negative. Og vice versa: alt det, Skyum-Nielsen kan begejstres ved hos Grotrian, får han øje på i A, mens han omvendt nidkært søger og finder alt det, han ikke kan døje hos digteren i B; Grotrian selv rummer det hele! Man kan skelne mellem et velvilligt og et skeptisk blik. Og ligesom det er tilfældet med eksempelvis troen, er velvilligheden, åbenheden, påkrævet, hvis det skal virke – jf. fx Jesu formulering: “Den, der ikke modtager Guds rige ligesom et lille barn, kommer slet ikke ind i det” (Luk 18,17). Læses Simon Grotrian med velvillighed som udgangspunkt, som det er tilfældet i A, honoreres det – læses

⁷ Kritikeren og forfatteren Lars Bukdahl anvender i en kommentar samme metafor: “Skyum bliver blind for sammenhængene og meningene, der lystigt hærger digtene i *Ti*, fordi han vil en harmonisk poesi, der nydeligt friseret spreder ben for fortolker-Holger med rullekraven” (Bukdahl 1998 (upagineret); min kursiv).

han med skepsis som udgangspunkt, som det er tilfældet i B, udebliver virkningen.

Ville det være ønskeligt, om Skyum-Nielsen, frem for på skift at indtage disse to modsatrettede positioner, bestræbte sig på i stedet at kaste begge blikke på begge udgivelser: bestræbte sig på at få øje på hele Grotrian i både A og B og efterfølgende formidle dette ubeskårede billede til sine læsere? Det kan man argumentere for – men omvendt slipper Skyum-Nielsen på denne måde for de kropslige lidelser, den grotrianske mangesidethed ellers kan afstedkomme hos ham: “Resultatet bliver hos denne læser oftest den mærkværdige dobbeltilstand af himmelfalden begejstring og hamrende hovedpine”,⁸ skriver han i en senere anmeldelse af Grotrian. Det lyder jo ikke så rart – ærgerligt nok, for *den mærkværdige dobbeltilstand* kunne ellers netop være en ganske passende beskrivelse af noget af det helt særlige (og ikke særligt problematiske), poesien med lidt held kan lade en læser geråde i. Men hvad er det så nøjagtigt, der fryder hhv. piner Skyum-Nielsens hoved? Hvad er det, hans øjne ønsker at skue – og hvad tåler de ikke synet af?

SKYUM-NIELSENS POSITION

Erik Skyum-Nielsen er først og fremmest litterat, nærmere bestemt nordist, men selv om han ikke er fagteolog, har han også gjort sig gældende i kirkelige sammenhænge. På hans hjemmeside på Københavns Universitet, er “Moderne danske salmer” anført som aktuel forskning, og som tidligere nævnt publicerede han tilbage i 1994 en artikel om dette emne. Et blik heri kan være behjælpeligt mhp. at tydeliggøre det teologiske ståsted, ud fra hvilket Skyum-Nielsen anmelder Simon Grotrian. Artiklen er trykt i tidsskriftet *Dansk Kirkesangs Årsskrift*, som udgives af Samfundet Dansk Kirkesang. Denne institution “har til formål at virke til at fremme forståelsen og brugen af dansk kirkesang, således som den er fornyet og tilrettelagt af Thomas Laub”⁹ – og netop denne vigtige organist, komponist og kirkemusikreformator kan være værd at dvæle et øjeblik ved her. For Laub (1852-1927) er Grundtvig en helt afgørende skikkelse som kirkelig fornyer, bl.a. pga. dennes dybe forankring i den kirkelige tradition. Han beskriver Grundtvig som “en stemme lagt til det store fælleskor, udfyldende og berigende dets samklange, aldrig skurrende imod det, i åndelig énhed med det”,¹⁰ “[i]ngen har som Gr. haft sans for den historiske sammenhæng gennem tiderne”.¹¹ Laub betoner, bl.a. med Grundtvig, traditionen, rødderne, kontinuiteten – og en sådan tankegang genfindes hos Skyum-Nielsen.

Æstetik vs. teologi

Endvidere løber en central distinktion hos Laub mellem ‘det æstetiske’ og ‘det kirkelige’. Førstnævnte (i hovedværket *Musik og kirke* brugt i betydningen:

⁸ Skyum-Nielsen 2013 (upagineret)

⁹ Thyssen (u.å., upagineret)

¹⁰ Laub 1920: 132

¹¹ Ibid.

“det der tilfredsstillende éns mer eller mindre tilfældige skønhedskrav”¹²) er ifølge Laub karakteriseret ved sentimentalitet, ved at være ‘rørende’ – “[o]g blive rørt, det er jo det man skal, derfor går man i kirke”,¹³ som det med en typisk, dybt sarkastisk formulering hedder. Det æstetiske er også karakteriseret ved at være “dejlig[t]” og “køn[t]”;¹⁴ det er knyttet til “*særlig* fint udmalede [...] sjæleskildringer”,¹⁵ dvs. noget subjektivt, personligt: “menneskeligt sjæleliv”¹⁶ – og således til “behag eller mishag”.¹⁷ Det æstetiske er knyttet til “blid, elskovsfuld sødme”,¹⁸ til det “»udtryksfulde«”¹⁹ og “smukke”²⁰ – men dermed også til en “[kirkelig] upålidelighed”.²¹

Hvori består da ‘det kirkelige’? Først og fremmest i traditionen, i “det ægte gamle, det vi har arvet fra vores fædre”²² – som også er “det som har den evige fornyelsesævne”;²³ Laub anvender desuden termer som det “rene”²⁴ og “ydmyghed”,²⁵ “anstændighed”,²⁶ “fast, rolig og glad”,²⁷ “[afgjort] troværdighed og sandfærdighed” og “jævnhed”²⁸ – men også: “stor åndelig skønhed”.²⁹ I forhold til den æstetiske sangs subjektivitetsdyrkelse hedder det hos kirkehistorikeren Jørgen I. Jensen, at de laubske melodier “hører til i en personlighedsorienteret kultur, hvor den skarpe stilsans og disciplinering kan føre ud over det enkelte menneske”³⁰ – og dét er netop Laubs kirkelige forehavende. Mens det kirkelige altså i meget høj grad er knyttet til historie og tradition, er det æstetiske knyttet til samtidens omskiftelige smag – og dermed træder forbindelsen til en anden problemstilling frem: forholdet mellem fornyelse og bevarelse; et spørgsmål, der, apropos nærværende artikels emne, netop også kendes fra utallige debatter om nødvendigheden af nye salmer.³¹

En del af Skyum-Nielsens kritik af Grotrian har således at gøre netop med dette forhold mellem det æstetiske og det kirkelige eller teologiske,³² som

¹² Ibid.: 145. Dele af dette afsnit optræder også i Schweppenhäuser 2017.

¹³ Ibid.: 166

¹⁴ Jf. *ibid.*: 143

¹⁵ Ibid.: 133; Laubs (ironisk-spydige) kursiv.

¹⁶ Ibid.: 104

¹⁷ Ibid.: 8

¹⁸ Ibid.: 144

¹⁹ Ibid.: 145

²⁰ Ibid.: 146

²¹ Ibid.: 145

²² Ibid.: 167

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.: 175

²⁶ Ibid.: 144

²⁷ Ibid.: 145

²⁸ Begge: *ibid.*

²⁹ Ibid.

³⁰ Jensen 2007: 124

³¹ Jf. fx Skyum-Nielsen 1994: 21; sml. Søren Ulrik Thomsen: “Men er det overhovedet så vigtigt, at der bliver skrevet nye salmer? Af en eller anden grund [...] har det altså ikke rigtig kunnet lade sig gøre at skrive salmer i de seneste hundrede år, og de bliver heller ikke til, fordi man mener, at kirken med vold og magt skal følge med tiden. Måske er vi inde i en lang, lang periode, hvor salmer ikke kan skrives” (Thomsen 2005: 188).

³² For dybere teoretiske udredninger af forholdet mellem teologi og æstetik: se fx Thyssen 1993.

Skyum-Nielsen ofte oplever som asymmetrisk i Grotrian-salmerne. Det tilbagevendende referencepunkt udgøres her af COBRA-kunstneren Carl Henning Pedersens omdiskuterede og tidligere nævnte udsmykning af Ribe Domkirke – med Skyum-Nielsen: “Smølfeproblemet”³³ – som får anmelderen til at “spekulere over, hvad i alverden den åh så originale moderne kunstner dog kan have tænkt”.³⁴ Hvilket ikke er meningen med kirkekunsten: den bør if. Skyum-Nielsen underordne sig den kirkelige sammenhæng, den optræder i – der findes ingen “*æstetisk suspension* af det teologiske”,³⁵ som han formulerer det. En salme udgør ikke et autonomt kunstværk, den skal fungere som brugslitteratur inden for nogle i forvejen eksisterende rammer. Problemet er nu, at Grotrian, som Skyum-Nielsen ser det, insisterer på konsekvent “at lade sine tekster pege subjektivt tilbage, på ophavsmanden selv. Det blokerer for identifikation”.³⁶

Skyum-Nielsen anvender i denne sammenhæng begrebet ‘pronominalitet’; i artiklen om “Moderne salmer” skriver han: “en tekst kan betegnes som pronominal, hvis i princippet enhver kan gøre sig til dens jeg og dens vi. Salmen udgør sådan en tekst, for den skal kunne tages i munden af enhver, der møder op i kirken, på en sådan måde, at han eller hun opfatter indholdet som sit, vedkommende og væsentligt”,³⁷ og “den fordrer en *deiktisk tydelighed*: Salmen skal skabe et »her«, som ikke er f.eks. digteren som person”.³⁸ Således finder Skyum-Nielsen, at “udsigelsespositionen helt enkelt er for individuel”³⁹ i en Jørgen Gustava Brandt-salme, og det er netop dette, der i Skyum-Nielsens optik også bliver et problem hos Simon Grotrian. I forlængelse af Ribe Domkirke-sammenligningen og pronominalitetsovervejelserne fremdrager Skyum-Nielsen i “Kristus i førertrøjen” et par eksempler fra Grotrians salmer, som han ikke “fatter” – bl.a. hvorfor der finder (referencer til) tedrikning sted i dem. I sådanne tilfælde kan anmelderen ikke “føle, at salmens ord og billeder direkte handler om én selv og om det menigheds-vi, man er del af”, for han fatter simpelthen ikke de pågældende ord og billeder (måske fordi han selv foretrækker at drikke kaffe frem for te?) – på samme måde som Carl Henning Pedersens motiver i Ribe Domkirke efterlader ham grublende. Identifikationsproblemstillingen er altså nært knyttet til den næste grundindvending, der skal anføres her.

³³ Skyum-Nielsen 2009. Det er for denne betragter ikke helt indlysende, hvilke(t) af Pedersen-væsnerne, der for Skyum-Nielsen antager direkte smølfet karakter – ingen bærer eksempelvis sære, fremadpegende hatte eller fremstår påfaldende diminutive. Kunne det måske være en lidt hundelignende, mangeøjet skikkelse, centralt placeret i apsis, pga. dens – og det er måske netop hovedsagen – *blåhed*: et af *Les Schtroumpfs* absolut fineste kendetegn? Denne i øvrigt yderst konnotationsrige farve er i øvrigt også rigt repræsenteret hos Grotrian, eksempelvis kan engle antage den: “engleblå labyrinter” (Grotrian 2007: 49). Ja, og Herren for den sags skyld: “Se, han blåner gennem altet” (Grotrian 2006: 69) og dennes opstandelse ligeså: “den blå opstandelse” (Grotrian 2006: 42). For slet ikke at tale om Gud selv: “Halleluja, når du er blå / så har du hånd om alle små” (Grotrian 2006: 28) – og *de* tager næppe sådan på vej over evt. smølfeligheder.

³⁴ Ibid.

³⁵ Skyum-Nielsen 1994: 10; Skyum-Nielsens kursiv. Der findes if. Skyum-Nielsen imidlertid heller ingen teologisk suspension af det æstetiske niveau, ligesom hverken det ene eller andet niveau kan kompensere for et fravær af brugbarhed, altså en pragmatisk suspension (jf. *ibid.*).

³⁶ Skyum-Nielsen 2009

³⁷ Skyum-Nielsen 1994: 16

³⁸ Ibid.

³⁹ Op.cit.: 17

Manglende forståelse

Læser man Skyum-Nielsens anmeldelser af Simon Grotrians udgivelser over årene, bliver det tydeligt, hvordan især ét aspekt igen og igen lander i fokus: Skyum-Nielsens manglende *forståelse*, som er knyttet til det, anmelderen opfatter som en manglende *anskuelse* i teksterne. Skyum-Nielsen lider til stadighed under ikke at kunne begribe Grotrians poesi. Et par eksempler: digtene i samlingen *Ofelialåger* synes ham “et ishav af kulsort snak. Mange af bogens digte kunne for min skyld lige så godt være på gælisk, for jeg fatter rent ud sagt ikke en hujende fis”.⁴⁰ En i samme anmeldelse citeret tekst opleves angiveligt “som at lytte til nyheder fra Timbuktu på en kortbølgeradio, hvis knitren overdøver ethvert ydmygt tilløb til sammenhængende mening”.⁴¹ Formuleringerne er på den ene side sprogligt oplagte og morsomme, men de synes også næsten lystfulde i deres kritiske svælg.⁴² Undertiden fornemmer man en udpræget fortvivlelse, fx når anmelderens længsel efter forståelse ikke opfyldes: “Nu kommer det lige straks, tænker jeg, men som regel kommer det aldrig, glimtet af forståelse eller gennembruddet af ordnende indsigt”.⁴³

Hvad angår salmerne, hjælper det ikke, at centrale kristne tankefigurer også sprænger rammerne for det forståelige: “For atter at blive totalt principiel: at kristendommen undertiden kan være mystisk, anelsesfuld og dunkel, medfører ikke, at en kristen eller kristelig poesi behøver at være kryptisk, formørket og tåget”,⁴⁴ lyder det således i “Kristus i førertrøjen”. Først tre positivt valoriserede ord, siden tre tilsvarende negativt valoriserede. De kunne i princippet ytres om den selvsamme genstand – først det positive blik på den, så det negative.

I “Kristus i førertrøjen” kritiseres Grotrians salmer for en række mangler (de mangler fx klarhed: “billedet er uklart” og teologisk soliditet: “uden teologisk soliditet”); i positive termer lyder Skyum-Nielsens plusord eksempelvis: klarhed, soliditet, anskuelse, sammenhæng, identifikation, sikkerhed, ordentlighed, gangbarhed. Alt sammen egenskaber, som bestemt kan være for-

⁴⁰ Skyum-Nielsen 2007 (upagineret)

⁴¹ Ibid.

⁴² Det gælder langfra blot for denne Grotrian-anmeldelse; et par eksempler fra en (én!) anden af nyere dato: “ned på konfirmationssangens niveau”, “den rene gru”, “fjantet pop”, “kvalmt pysesnyset engle-ævl”, “masser af nedadsnobbende metervare”, “læg mærke til klicheerne”. Specialiteten “salmer (eller skulle man sige forslag til salmer)” serveres hele to gange i denne tekst (Skyum-Nielsen 2013).

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Om der her kan være tale om en implicit polemik mod undertegnede overvejelser i artiklen “Krydsild. Om Simon Grotrians salmedigtning mellem X, + & †” (i afsnittet “Det uforståelige X det forståelige”) skal være usagt; under alle omstændigheder hedder det her: “Idet uforståeligheden eller ubegribeligheden i forvejen er indlejret i kristendommens væsen, kan salmerne med en højere grad af transparens end almindeligvis hos Grotrian lade den indholdsmæssige kerne komme til skue: kristentroen – det netop ufattelige, at Gud blev menneske, korsfæstede, døde, blev begravet og på tredjedagen opstod fra de døde. [...] [K]ristendommens væsen rummer netop ubegribeligheden, den rummer noget, som overstiger den menneskelige fatteevne” (Schweppenhäuser 2008: 80). Pointen er altså den, at Grotrians *salmer* netop er mindre ‘uforståelige’ (og mere ‘transparente’) end hans *digte*.

delagtige at operere med i en kunstnerisk kontekst, og som utvivlsomt kan hjælpe en forståelse på vej – men det er samtidig også egenskaber, som lige så bestemt ikke kan opfattes som *påkrævede* for et vellykket (kirke-)kunstværk. Faktisk må man vel sige, at de samlet set etablerer et lidt uspændende afsæt for sprogkunstnerisk virksomhed, hvilket jo salmedigtning også er. Som Skyum-Nielsen selv skriver i en “generel kritik af [1994-]tillæggets salmer”: “Jeg savner sproglige modstande, slående formuleringer, æggende paradokser”⁴⁵ – og den slags kan vanskeligt savnes hos Grotrian (men det kan altså alligevel også være svært at værdsætte det). Så vidt forståelsen, som altså udgør et kerneproblem for Skyum-Nielsen.

‘Høj- og lavkirkelighed’

En sidste betragtelig del af Skyum-Nielsens Grotrian-kritikpunkter kan begribes i kraft af det, man overordnet kunne kalde salmernes fraværende *højtidelighed* – som i en vis forstand også kan opfattes som en fraværende *højkirkelighed*. Digteren Søren Ulrik Thomsen (med hvem Skyum-Nielsen deler flere holdninger⁴⁶) definerer i det store essay “Pro Ecclesia” fra 2005 begrebsparret høj- og lavkirkelighed som følger:

I højkirkeligheden lægges der vægt på traditionen, liturgien, sakramenter og præsteembedet; i det hele taget på kirken som form, mens lavkirkeligheden netop er kritisk over for det formelle, som den anser for en hindring for *det egentlige*, som enten kan være evangeliets direkte forkyndelse uden om præsteembedet, Åndens spontane udtryk uafhængigt af stive liturgiske traditioner, eller helliggørelsen af den enkelte og af menigheden, modsat højkirkelighedens sakramentalistiske *kult*, der så at sige indkapsler det hellige i f.eks. nadverens vin og oblat, i indstiftelsesordene, i det nedarvede præstembede [sic] o.s.v.⁴⁷

Når høj- og lavkirkelighed nedenfor er sat i anførselstegn, skyldes det, at begge dele skal tages med et gran folkekirkeligt salt: den egentlige højkirkelighed findes i den ortodokse og katolske kirke, den egentlige lavkirkelighed i protestantiske retninger som baptismen og pinsebevægelsen.

Nedenfor (hvor ‘høj- og lavkirkelighed’ ikke skal læses som overskrifter) er lang række begreber stillet op over for hinanden, hvorved et billede af to kirkelige fløje træder frem.⁴⁸ Begreberne er uddestilleret fra forskellige Sky-

⁴⁵ Skyum-Nielsen 1994: 22

⁴⁶ Således bidrog Skyum-Nielsen fx til Thomsen-festskriftet *Thomsen som vi kender ham*; først i bidraget hedder det: “...en aften i 1994. Der var kommet et *Tillæg til Den Danske Salmebog*, og hvad var da mere oplagt end at gå det igennem sammen med Søren Ulrik og spørge, hvorvidt der mon lod sig lovsynge her?” (Skyum-Nielsen 2006c: 102). Og senere får en Sten Kaaløtekst “Søren Ulrik til leende at sige, at det der, det er ikke nogen salme, det er to påskebryg og et gangstativ” (op.cit.: 106). Skyum-Nielsen er enig i den udmelding, og det lader de to til ofte at være på salmeområdet – selv om der sikkert også nok skal være uenigheder.

⁴⁷ Thomsen 2005: 239f.; Thomsens kursiver.

⁴⁸ Det er muligt at knytte disse to fløje sammen med mere overordnede teologiske strømninger inden for protestantismen, eksempelvis vil en betoning af den højre ofte korrespondere med liberalteologisk tankegods, mens en betoning af den venstre ofte vil korrespondere med tanke-

um-Nielsen-tekster, fra Søren Ulrik Thomsens ovennævnte essay samt fra den forhenværende sognepræst Karen Marie Mortensens artikel “De ikke-egnede”, ligesom jeg selv har føjet nogle begrebspar til. Det er vigtigt at understrege, at opstillingen skal opfattes som et kontinuum og ikke dikotomisk, altså som et enten-eller-valg: det drejer sig om, hvor *tyngdepunktet* lægges i en dansk folkekirke, som befinder sig i spændingsfeltet mellem de to fløje.⁴⁹

	‘Højkirkelighed’	‘Lavkirkelighed’
	Vertikalitet	Horisontalitet
Anderledeshed/Andethed (‘Das ganz Andere’)	Guds-vendthed	Genkendelighed/hjemlighed
	Præmodernitet	Humanisme/mellemmenneskelighed
	Det hinsidige	Modernitet
	Uforanderlighed/evighed	Det dennesidige
	Værdighed/ophøjethed	‘At følge med tiden’
	Alvor/højtidelighed	‘Jordnærhed’/‘i øjenhøjde’
Fokus på faste kirkegængere		Usnobbedhed/uhøjtidelighed
Den Almægtige Gud & Kristus		Interesse for såkaldt kirkefremmede
Orgel & klassisk musik		Jesus & Helligånden
Understregning af forskellen ml. kirkens & hverdagens rum		Klaver, guitar & ‘rytmisk musik’
	Særsprog	Udligning af forskellen ml. kirkens & hverdagens rum
Fokus på det voksne menneske		Hverdagssprog/kirkegængerens sprog
	Det absolutte	Interesse for børn & unge
	Højmessen	Det relative
Nye salmers undværlighed		Særrangementer/eksperimenter
Konservatisme/tradition		Nye salmers uundværlighed
		Progressivitet/fornyelse

Ofte finder Skyum-Nielsens Grotrian-kritik sådan sted, at dét hos Grotrian, som kan knyttes til begreber, tendenser eller tankegods fra den højre side ovenfor, problematiseres ud fra et teologisk ståsted, som forfægter en betoning af de begreber, tendenser eller det tankegods, der er anført på den venstre side. Undertiden artikuleres disse eksplicit, undertiden ligger de implicit i tankegangen. Imidlertid ekspliciteres selve ståstedet ikke som ståsted – og Grotrian kritiseres ej heller for indtage et teologisk ståsted, Skyum-Nielsen ikke nærer begejstring for. I stedet lader han i anmeldelserne Grotrians delvise knytten an til højresiden fremstå som digterisk uformåen eller ærgerlige fejltrin.

Det er imidlertid uhyre vigtigt, at Grotrians anknytning til højresiden netop må betegnes som *delvis* – delvis knytter han nemlig også an til venstresiden samt til begreber, tendenser eller tankegods, som slet ikke lader sig placere i opstillingen. I artiklen “Krydsild” bestræbte jeg mig på at demonstrere, hvordan en lang række spor krydser hinanden i Grotrians salmedigtning (det traditionelle og det særegent grotrianske, det gamle og det nye, det præmoderne og det postmoderne, det høje og det lave, det hellige og det profane osv.); et forhold, som ikke har ændret sig siden da. Det hører således til blandt Grotrians mest karakteristiske træk, at han netop i sin digtning *samler*: samler det, som ofte er adskilt og også undertiden det, som både er sværtforeneligt og

gods hidrørende fra den dialektiske teologi – selv om der naturligvis er mange gråzoner. Og andre strømninger igen vil gå på tværs af fløjene.

⁴⁹ Thomsen betegner netop den lutherske (og anglikanske) kirke som “en *via media* i det kirkelige landskab” (Thomsen 2005: 239; Thomsens kursiv).

sjældent forenet. Som læser må man forsøge at følge denne syntetiserende bevægelse – forsøge ikke blot at kigge efter *enten* det høje *eller* det lave, *enten* det gamle *eller* det nye, men netop bestræbe sig på at fastholde det *både-og*, som faktisk etableres i teksterne.⁵⁰ Her kan en sammenligning med en særlig form for billeder være illustrativ.

KIPPFIGUR & ASPEKTSKIFTE

If. *Duden* er en *Kippfigur*⁵¹ en figur, som gennem optisk inversion skiftende kan opfattes som en fremstilling af to forskellige figurer.⁵² Et sådan figur bevirker altså et skifte i perceptionen: det, som først opfattes som A, opfattes siden som B. Idéen er nu den, at det netop er et sådant perceptionsskifte, Erik Skyum-Nielsen foretager i de to Grotrian-anmeldelser: den (så godt som) selvsamme salmefigur eller -gestalt opfattes først på én måde, siden på en anden. Det drejer sig om at *se noget som noget*.⁵³ Skyum-Nielsen ser først Grotrian *som* en and, siden *som* en kanin.

Den berømte og indledningsvis strejfede kanin-and-*Kippfigur* (se artiklens første side) stammer oprindeligt fra et nummer af det humoristiske magasin *Fliegende Blätter* fra 1892, indeklemt mellem spørgsmål og svar i en lumsk gåde: “Welche Thiere gleichen einander am meisten?” – “Kaninchen und Ente”. Billedets herostratiske berømmelse⁵⁴ må det dog i høj grad takke filosofen Ludwig Wittgenstein for, som (under henvisning til psykologen Joseph Jastrow) tager den i anvendelse i sine *Philosophische Untersuchungen*. Heri hedder det, at i *Kippfigurer* som and-kanin-hovedet kan vi “*se* illustrationen som henholdsvis den ene og den anden ting. – Vi tyder den altså, og *ser* den, som vi *tyder* den.”⁵⁵ Denne sidste formulering er vigtig: tydningen betinger perceptionen. Wittgenstein skriver videre: “Hovedet set *sådan* ligner ikke i mind-

⁵⁰ Jf. Stefan Kjerkegaards reaktion på de to Skyum-Nielsen-anmeldelser: “Den ene dag skal man bygge en kirke til denne og den anden rive den ned. Grotrian er en af de digtere, som ikke burde anmeldes fra samling til samling, og slet ikke anmeldes til eller af salmepolitiet. Han skriver indædt på et større projekt, som bl.a. handler om at forny salmegenren, og som allerede har fornyet dansk poesi med noget enestående. Propper man ham ind i en enten-eller jargon, som den Skyum-Nielsen bruger her, gør man ikke bare Grotrian, men også poesien og det enorme talent hos denne uret” (Kjerkegaard 2009).

⁵¹ Valget er faldet på denne tyske term (som kan oversættes med ‘kippe-’ eller ‘vippefigur’), da en dansk betegnelse som ‘fikserbillede’ (ty. *Vexierbild*) ikke rummer helt samme betydning. Problemet er det hierarkiske forhold, som består imellem det *åbenlyse* og det *skjulte* motiv i et fikserbillede. Det defineres af *Den Danske Ordbog* som et “billede med en skjult figur der kun bliver synlig når man gransker billedet nøje eller ser på det på en særlig måde”. Et fikserbillede rummer altså et primært og et sekundært motiv. Problematisk i nærværende sammenhæng er det også, at ophavskvinden eller -manden til sådanne billeder bevidst har indlagt en skjult betydning i dem. Fikserbilledet er altså beslægtet med Kippfiguren (som i det følgende bøjes efter danske sprogeregler), men er også forskelligt fra denne.

⁵² Jf. *Duden*

⁵³ Jf. Tøgeby 2003: 5

⁵⁴ Andre berømte Kippfigurer kunne være Necker-terningen, den danske Rubins vase – der fremhæver figur-grund-problemstillingen – samt utallige umulige og uendelige motiver i M.C. Eschers værk.

⁵⁵ Wittgenstein 1971 [1953]: 248; Wittgensteins kursiver.

ste måde hovedet set *sådan* – selvom de er kongruente”.⁵⁶ Andehovedet, svarende til salmerne, som han ser dem i anmeldelsen “Giv Grotrian en kirke”, har for Skyum-Nielsen tilsyneladende ikke den mindste lighed med salmerne i anmeldelsen “Kristus i førertrøjen” – selv om de i vid udstrækning er kongruente.

Kanin-anden afstedkommer et *aspekt-* eller *perspektivskifte* for beskueren; Wittgenstein: “Aspektskiftet. »Du ville da sige, at billedet har forandret sig fuldstændigt nu!« Men hvad er anderledes: mit indtryk? min stillingtagen? – Kan jeg sige det? Jeg *beskriver* forandringen som en iagttagelse, fuldstændigt som om genstanden havde forandret sig for øjnene af mig”.⁵⁷ Sådan synes Skyum-Nielsen at se Grotrian: som var mellem de to bøger alting forandret. Et grundlæggende spørgsmål her lyder altså: hvorledes tager forholdet mellem genstanden og betragteren sig ud? Genstanden rummer de og de egenskaber, og betragteren hæfter sig ved de og de egenskaber – eller med Wittgensteins formulering: de og de *aspekter lyser op*⁵⁸ – på baggrund af det *indtryk*, vedkommende har fået.⁵⁹ At en betragter, eksempelvis en anmelder med diverse idiosyncrasier, har tendens til at hæfte sig ved nogle givne egenskaber i de værker, vedkommende forholder sig til, er indlysende (betragtere, som altid er på udkig efter ænder, og som aldrig får øje på kaninerne og omvendt); det påfaldende i nærværende tilfælde er aspektskiftet, omslaget.

Wittgenstein fremdrager et andet eksempel: Man møder en person, det er længe siden, man sidst har set, og genkender i første ombæring ikke vedkommende. Det ændrer sig pludseligt: “[jeg] ser hans tidligere ansigt i det forandrede”.⁶⁰ I “Kristus i førertrøjen” synes Skyum-Nielsen i salmeterrænet at genkende et (Grotri-)ansigt, han har et udestående med: en række aspekter samler sig for Skyum-Nielsens blik til et billede af en gammel fjende (popkristendom, uforståelighed osv.), og det øvrige billede glider ud af fokus: bliver grund bag figuren – anden viger for kaninen.

Denne sammenlignings grænse går ved *fastholdelsen* af Grotrians tidligere nævnte *både-og*: den måde hvorpå han forener positioner, som tilsyneladende ligger fjernt fra hinanden. Ifølge perceptionspsykologien er det nemlig ikke muligt i flertydige visuelle repræsentationer at bevare de to figurer i bevidstheden på én og samme tid (man må vippe eller kippe frem og tilbage mellem dem).⁶¹ Sådan forholder det sig ikke med Grotrian-salmerne: det *er* muligt samtidigt at rumme både Grotrianden og -kaninen – og alle de andre aspekter af den mangesidede salmists tekstunivers. Det er i det mindste denne signaturs erfaring.

⁵⁶ Op.cit.: 250; Wittgensteins kursiver.

⁵⁷ Op.cit.: 251; Wittgensteins kursiv.

⁵⁸ Jf. op.cit.: 249f.

⁵⁹ Jf. op.cit.: 255

⁶⁰ Op.cit.: 253

⁶¹ Jf. fx Togeby 2003: 5 og Gombrich 2002 [1960]: 4f.

TIL SLUT

I en kommentar på sin blog sætter Stefan Kjerkegaard, i sin tidligere citerede omtale af “Kristus i førertrøjen”, begrebet ‘anmeldelse’ i anførselstegn.⁶² Dermed indikerer han, at der måske (også) er noget andet på færde end ‘blot’ en professionel vurdering af en bogudgivelse. Kjerkegaard selv leverer ikke noget bud på, hvilken genre Erik Skyum-Nielsens tekst da (også) tilhører, så det forsøg kan jo passende gøres her. Måske kan den opfattes som en *opfordring* til Simon Grotrian: en opfordring til at følge ét spor og undgå et andet. Formuleringen: “I stedet for at stramme sit greb om salmegenren” giver indtryk af en skuffelse hos anmelderen. Skyum-Nielsen havde måske *håbet*, at Grotrians salmedigtning ville bevæge sig i retning af alt det, han priste i sin første anmeldelse, og som salmerne *også* rummer – og at alt det, Skyum-Nielsen ærgredes ved hos digteren, ville fordampe: Grotrian set som and, med velvillighedens øjne. Men han blev skuffet: Grotrian var stadig den samme – og Skyum-Nielsen så med et skeptisk blik. Og så tonede kaninen frem...

Hvordan en Kippfigur opfattes er nemlig ikke vilkårligt, der er altid intentionalt på færde. Hos sprogvidenskabsmanden Ole Tøgeby hedder det: “organismen der opfatter, har *interesser og behov* forbundet med det der opfattes som figuren, og ikke i så høj grad med baggrunden”.⁶³ De to anmeldelser synes at lade to forskellige sider af Skyum-Nielsen-organismens interesser og behov træde frem: først dem, der er knyttet til glæden over synet af en ny, fuldtonet dansk salmist, siden dem, der er knyttet til holdningerne til, hvordan denne nye, fuldtonede salmist bør gebærde sig.

De talrige spor, som i Simon Grotrians salmeforfatterskab krydser hinanden, viser hver især forskellige sider af digteren: den humoristiske, den pietistiske, den naivt-barnlige, den barokke osv., og disse sider kan i kritikken alle både trækkes i forgrunden og skubbes i baggrunden – alt efter temperament, hensigter osv. Imidlertid er det her værd at huske på, at salmer jo i udgangspunktet indgår i en specifik intermedial sammenhæng, og at fremhævelser og nedtoninger af digterens forskellige sider derfor også kan finde sted på en anden måde, nemlig en musikalsk: i kraft af den melodi, en given Grotrian-salme synges på. Det er naturligvis et generelt vilkår for salmer og salmister; hos det tidligere salmebogskommissionsmedlem, organisten Ole Brinth, hedder det om de tre forskellige melodier til H.A. Brorsons “Den store hvide Flok vi see”: “[M]an [vil] erfare de nuancer i forståelse [sic] af salmen, som melodiernes forskelligheder afstedkommer. Synger man salmen på de tre melodier efter tur, vil man for hver melodi se og opleve Brorsons digteriske vision forskelligt”.⁶⁴ Det gælder også for tonesætningerne af Simon Grotrian, hvis mangesidethed betyder, at hans tekster i bogstaveligste forstand også er fler-tydige: de kan tydes på flere måder, også af komponister. Visse musikalske tydinge lader måske en and træde frem, andre måske en kanin – og atter andre måske, evt. vha. *blå toner*, en smølf.⁶⁵

⁶² Kjerkegaard 2009

⁶³ Tøgeby 2003: 6; mine kursiver.

⁶⁴ Brinth 2007: 297

⁶⁵ Mens komponisten Jesper Gottliebs Grotrian-melodier kan siges at trække salmerne i retning af den højre fløj i opstillingen her i artiklen, kan komponisten John Frandsens siges at trække dem i retning af den venstre – det er argumentationen i Schweppenhäuser 2017a. De “to Grotrianer”, som Gottlieb og Frandsen lader træde frem, svarer således til anden og kaninen.

LITTERATUR

- Bukhdal, Lars (1998): "Kritikeren som psykiater" i: *Weekendavisen*, d. 8/4
- Brinth, Ole (2007): "Salmernes melodier" i: H. Christiansen, & H. Thomsen (red.): *Pastoralteologi*, Anis, København
- Gombrich, E.H. (2002 [1960]): *Kunst & Illusion. Zur Psychologie der bildlichen Darstellung*, Phaidon, Berlin
- Grotrian, Simon (2006): *Jordens salt og verdens lys*, Borgen, København
- Grotrian, Simon (2009a): *Evahave*, Borgen, København
- Grotrian, Simon (2009b): *Frontalgakser*, Alfa, Frederiksberg
- Laub, Thomas (1920): *Musik og kirke*, Gyldendalske Boghandel, København & Oslo
- Kjerkegaard, Stefan (2009): "Den skøre postmodernisme" i: *den STORE litteratur*, d. 30/12, http://kjerkegaard.blogspot.dk/2009_12_01_archive.html (set d. 9/1 2017)
- Mortensen, Karen Marie (2000): "»De ikke-egnede«" i: *Kritisk forum for praktisk teologi* nr. 82
- Schweppenhäuser, Jakob (2008): "Krydsild. Om Simon Grotrians salmedigtning mellem X, + & †" i: *Kritik*, årg. 41, nr. 189. Også publiceret i en længere internetversion: <http://pure.au.dk/portal/files/22240495/Krydsild.pdf> (set d. 9/1 2017)
- Schweppenhäuser, Jakob (2017a): "To Grotrianer. Salmemelodier mellem kirke & kunst og tradition & fornyelse" i: *Hymnologi. Nordisk tidsskrift*, 45. årg., nr. 1-2
- Schweppenhäuser, Jakob (2017b): "Ilden i Kredsen" i: *Studenterkredsen*, 67. årg., nr. 2
- Schweppenhäuser, Jakob (2017c): "Fortidsnøgler i fremtidslåse. Salmereformatoren Simon Grotrian" i: *Reformation 1517-2017*, Folkeuniversitetet
- Skyum-Nielsen, Erik (2013): "Psyken blafrer hjemløs over himlen" i: *Dagbladet Information* d. 1/2, <https://www.information.dk/kultur/anmeldelse/2013/01/psyken-blafrer-hjemloes-himlen> (set d. 9/1 2017)
- Skyum-Nielsen, Erik (2009): "Kristus i førertrøjen" i: *Dagbladet Information* d. 10/12, <http://www.information.dk/218099> (set d. 9/1 2017)
- Skyum-Nielsen, Erik (2007): "Pludselig ser verden anderledes ud" i: *Dagbladet Information* d. 23/10, <https://www.information.dk/kultur/anmeldelse/2007/10/pludselig-ser-verden-anderledes> (set d. 9/1 2017)
- Skyum-Nielsen, Erik (2006b): "[uden titel]" i: *Dagbladet Information* d. 14/12
- Skyum-Nielsen, Erik (2006c): "To påskebryg og et gangstativ. Om salmebogens nyere tekster" i: Jensen, Søren E. & Stefan Lamhauge Hansen (red.): *Thomsen som vi kender ham. Festskrift i anledning af anledning af Søren Ulrik Thomsens 50-års dag*, Vindrose/Fønix, København
- Skyum-Nielsen, Erik (2006a): "Giv Grotrian en kirke" i: *Dagbladet Information* d. 31/3: <http://www.information.dk/121999> (set d. 9/1 2017)
- Skyum-Nielsen, Erik (1994): "Moderne salmer" i: *Dansk Kirkesangs Årsskrift*
- Togebj, Ole (2003): *Fungerer denne sætning?*, Gad, København
- Thomsen, Søren Ulrik (2005): "Pro Ecclesia" i: Stjernfelt, Frederik & Søren Ulrik Thomsen: *Kritik af den negative opbyggelighed*, Samlerens Bogklub, København

- Thyssen, Peter (u.å.): “Samfundet Dansk Kirkesang” i: <http://www.kirkesang.dk> (set d. 13/7 2017)
- Thyssen, Peter (1993): “Teologiens vilje til kunst. Om forholdet mellem teologi og æstetik i et praktisk-teologisk perspektiv” i: *Fønix*, 17. årg., nr. 4
- Wittgenstein, Ludwig (1990 [1953]): *Philosophische Untersuchungen*, Reclam Bibliothek, Leipzig
- Wittgenstein, Ludwig (1971 [1953]): *Filosofiske undersøgelser*, Gyldendals Bogklubber, København
- [Ukendt kunstner] (1892): “Welche Thiere gleichen einander am meisten?” i: *Fliegende Blätter*, nr. 2465, d. 23/10, (p. 147)